

jelent Antall József, Fináczy Ernő, Jedlik Ányos, Bognár Cecil és Teleki Pál munkásságát bemutató kötet is.

Nemrégiben jelent meg Vajda Kornél munkája, a huszadik század első felének jelentős katolikus tudós-tanáráról, Schütz Antalról. Schütz Antal piarista filozófus és dogmatikus, a század első felének neves katolikus tankönyvírója, a Pázmány Péter Tudományegyetem professzora volt. „Tanár volt, és tudós. Csak a tanításnak és a tudománynak élt, aszkéta módon, szerzetesi igénytelenséggel és szerénységgel.” – jellemzi őt a szerző.

Vázolja Schütz útját a végtelen szegénységet rejtő kis falusi szülőháztól az egyetemi katedráig.

Képet kaphatunk a fiatal piarista gimnáziumi tanárról, aki tizenkét éven át a rend gimnáziumaiban tanítva, ki tudta vívni tanítványai mélyeséges tiszteletét és csodálatát. (Szerb Antal érett korában úgy emlékezett rá, hogy őt gimnazistaként egy zseni tanította.) Nemcsak kiváló tanár volt, hanem sikeres tankönyvíró is. A tizes évektől a negyvenes évekig számos kiadásban megjelent hittankönyveiből (*Katholikus hitvédelem, Katholikus egyháztörténelem, Katholikus hittan, Katholikus erkölcsstan*) generációk tanultak. E tankönyvekből tanítványai megtanulták, hogy hitüket értelmesen vállalják, tudják, hogy kinek és miért hisznek. Az egyes kötetek függelékében kis szöveggyűjteményeket adott közre Schütz, hogy a gimnazisták az eredeti szöveget is olvashassák, és kedvet kapjanak a teljes művek megismerésére. Tanítványainak visszaemlékezése szerint önálló gondolkodásra, és kemény munkára nevelte őket.

Mikor 1916-ban a Pázmány Péter Tudományegyetem Dogmatika Tanszékére került, az volt a célja, hogy hallgatóinak „kulcsot adjon a bölcsélet műhelyébe, némelyeknek talán a bölcsélet szentélyébe is.” Ennek érdekében alkotta meg főművét, az 1923-ban megjelent *Dogmatika. A katolikus hit – igazságok rendszere* című könyvét, amely több kiadásban is megjelent, és a teológus-hallgatóknak tankönyvként is szolgált. 1927-ben jelent meg filozófiai kézikönyve, *A bölcsélet elemei*, amely a hazai skolasztika legátfogóbb szellemi teljesítménye volt a maga korában.

A szerző részletesen elemzi Schütz két másik művét: az *Örökkévalóság* és az *Isten a történelemben* című köteteket, amelyeket a katolikus tudós legeredetibb, legértékesebb szellemfilozófiai, világnézeti teljesítményének tart.

Az 1953-ban elhunyt, majd elfelejtett kiváló tanárt, tudóst, és zseniális tankönyvíró – a szerző nézete szerint – méltatlanul mellőzi a hazai tudományosság, ez az utóbbi évtizedek magyar szellemi életének egyik szomorúan igazságtalan tette – írja.

A kötet második részében szemelvényeket olvashatunk Schütz Antal teológiai és pedagógiai vonatkozású írásaiból. A nemzetnevelő Pázmányról szóló esszé, a papi hivatás lényegét boncolgató beszéd, a keresztény világnézet lényegéről szóló tanulmány egyaránt azt igazolja, hogy a piarista szerzetes tudósként, tanárként, a két világháború közötti magyar szellemi élet meghatározó szereplőjeként, egyike volt a generációk gondolkodását formáló nagy egyéniségeknek.

FEHÉR KATALIN

Egy európai Bozsokon. Verebi Végh Gyula munkássága és gyűjteménye. / Ein Europäer in Bozsok. Das Werk und die Sammlung von Julius Végh. Szerk. ZSÁMBÉKY Monika. Szombathely, 2003. Szombathelyi Képtár, 114 l. 83 ill.

Egy nagy kultúrájú, nagy formátumú embernek, verebi Végh Gyulának (1870–1951) 2003 áprilisában az Iparművészeti Múzeum falán emléktáblát állítottak, nemcsak azért, mert 1917–1934 között főigazgatója volt az intézménynek, hanem mert felmérhetetlenül sokat tett a magyar művelődéstörténetért. „Hálából” élete utolsó éveiben a nyomorgatás, a méltatlan halál (vö. Magyar Nemzet 2003. aug. 13., 4. l. interjú Borsa Gedeonnal) és az agyonhallgatás jutott osztályrészül.

Munkatársa volt az Éber László szerkesztésében kiadott *Művészeti Lexikon*nak (Bp. 1926). 1915-ben Budapesten, majd Strassburgban megjelent *A képrombolók / Die Bilderstürmer* c. könyve, s az Iparművészeti Múzeum kiállításai-

nak (pl. magyar hímezések, herendi porcelánok, régi órák, országos egyházművészeti kiállítás) rendszerint ő írta a bevezetőjét, 1925-ben németül ismertette az Iparművészeti Múzeum gyűjteményeit. A könyves szakemberek ismerik az idevágó, ma is forrásértékű cikkeit is, pl. „A soproni könyvkötők céhkönyve” (Vasi Szemle 1936), „A sümegi püspöki könyvtárszoba az Iparművészeti Múzeumban” (MKsz 1923), „Könyvkötőművészet” (Könyvbarátok Lapja 1928), *Modern Book Production*, Studio, London 1928, „Ungarische Barockeinbände” (Gutenberg Festschrift, Mainz 1925), „Ungarische Einbandkunst” (Archiv für Buchgewerbe und Gebrauchsgrafik, Leipzig 1930). Megalapítója s elnöke volt a Magyar Bibliofil Társaságnak 1921-től, s a Társaság I. évkönyvében 1928-ban „A szép könyvről” írt. Ugyancsak a Magyar Bibliofil Társaság adta ki az OSzK-val közösen a *Régi magyar könyvkötések Végh Gyula színes rajzaiban* című, ma már igen ritka könyvét 1936-ban. Ő fogalmazta meg a Magyar Bibliofil Társaság célját: „... hogy előmozdítsa a művészi szempontból értékes könyvek előállítását, gyűjtését és terjesztését, ápolja a könyvgyűjtők és könyvedvelők érdekeit, terjessze a könyvészetre, kivált a hazaira vonatkozó ismereteket, fejlessze az ízlést a könyviparban ...” A Társaság a magyar könyvkultúra ügyét kiadványokkal is igyekezett szolgálni.

Az előbbi bekezdésben leírtak mégis csak egy kis részét képezik Végh Gyula gazdag életének és a haza javára tett szolgálatainak. Ezt tárta hallgatói elé a 2002. november 5-én rendezett konferencia Szombathelyen, majd jelentette meg a most ismertetésre kiválasztott könyvben. Őt tanulmány olvasható benne. Az első írás Bajzik Zsolt levéltárosé, aki néhány éve a Vas megyei kastélyok történetével kezdett foglalkozni, s így jutott Bozsokra, ahol Végh Gyula élt és meghalt (megölték). A tanulmányban képet kapunk Végh Gyula felmenőiről, egy nemesi család több évszázados kulturális hagyományáról, a verebi birtokról és kastélyról (amely a II. világháborúban olyan súlyosan megsérült, hogy aztán lebontották), a kastély gazdag zenei életéről, Végh Gyula gyermek- és tanulmányi éveiről egészen a bozsoki letelepedésig. – Végh termé-

szetrajzi gyűjteményéről Vig Károly ad számot, s mutatja meg, hogy Végh milyen érdeklődéssel fordult már 11 éves korában az őt körülvevő világ felé. A bogarak és növények gyűjtése, ez utóbbiak megfestése, tudatos megfigyelése, esetenként talán a meghatározása iránti kedve felnőtt korában, a bozsoki letelepedést követően, újraéledt. Neves kutatók voltak vendégei, pl. a Belső-Ázsiát expedíciókkal feltáró Almásy György, az európai híru ornitológus Chernel István, vagy már gyermekkorban Herman Ottó, hogy csak néhányat emeljünk ki a sorból. Végh rovargyűjteményének megmaradt részét és a növényeket ábrázoló akvarelljeit és tusrajzait a Savaria Múzeumban őrzik. Végh ásványgyűjteménye feltehetően megsemmisült, a rovargyűjtemény viszont már 1933-ban odakerült. Különösen érdekes adalék Vig Károly kitekintése, amelyben párhuzamként Csontváry, Kossuth és Bartók természeti tárgy-gyűjtését foglalja össze röviden. – Szatmári Gizella Végh Gyula párizsi éveiről és művészeti tanulmányairól ad sok képpel illusztrált igen jó összefoglalót. Bár a családi hagyománynak megfelelően jogot végzett, művészeti érdeklődése később mégis más irányba fordította. Első két akvarellje Pulszky Ferenc és Liszt arcképe volt. 1896-ban Párizsba utazott, ahol a Julian Akadémiára járt, s Jean Paul Laurens növendéke volt. Itt ismerkedett meg s került barátságba James McNeill Whistlerrel, akiről később könyvet írt (1912), és Hans Albert Harrachhal, akivel végig tartotta a baráti kapcsolatot. – Lichner Magda Végh főigazgatói tevékenységét elemzi kinevezésétől kezdve. Kitér a múzeum kiállításaira, amelyekhez először írt Végh Gyula, említi „A XX. század könyvművészete” kiállítást, amely első volt e témában (1921), majd a „Rariora et Curiosa gróf Apponyi Sándor gyűjteményéből” (1925) címűt. Végh címertani tanulmányokat is folytatott, kiállítási katalógus is tanúsítja (1933). Rendszeresen publikált a *Magyar Iparművészet* folyóiratban. A Múzeum irányításáról átfogó elképzelése volt, „magas színvonalon álló, gazdag és tanulságos iparművészeti múzeum”-ot akart. Az I. világháború utáni ínséges években ez igen nehéz feladatnak bizonyult. Neki köszönhetően sokan ajándékoztak a Mú-

zeumnak. A proletárdiktatúra idején köztulajdonba vett és beszállított műkincsekről pontos lista készült. Az Iparművészeti Múzeum gondosan őrizte ezeket, majd a helyzet változásával visszajuttatta tulajdonosainak, akik közül többen ezt azzal honorálták, hogy gyűjteményük egy-két darabját odaajándékozták a Múzeumnak. A gyűjtőkkel kialakított bensőséges kapcsolat a későbbiekben is hasznos volt. (Utaljunk itt a herceg Esterházy család fraknoi hitbizományának letétjére.) Végh súlyt fektetett a kortárs iparművészet propagálására, és megtalálta támogatásának módját is. Elismerésének egyik legjobb bizonyítéka volt, hogy 1928-ban a muzeológusok nemzetközi szövetsége itt tartotta közgyűlését. Mégis 1934-től megszüntették az Iparművészeti Múzeum önállóságát, s a Nemzeti Múzeum része lett. Ezután vált meg Végh Gyula főigazgatói hivatalától, s vonult vissza. – Zsámbéky Monika, a kötet szerkesztője, Végh Gyula képzőművészeti gyűjteményéről írt. A gyűjtemény csoportjai: a családtól maradt portrék, vásárlásai–szerzeményei, ismerőseitől ajándékba kapott művek, Végh Gyula saját művei és felesége, Wimpffen Mária gyűjteménye. A tanulmányhoz egy igen hasznos függelék járul, amelyből kiderül, hogy Végh mely festményeit és grafikáit őrzik a Szombathelyi Képtárban, továbbá kézhez kapjuk Végh Gyula rajz- és metszetgyűjteményének katalógusát (OSzK Kéziratár Quart. Hung. 3864), amelyben Zsámbéky Monika csillaggal jelöli a meglévő műveket. Sajnos elég kevés csillag van. Nagy találatnak érezzük, hogy egy szignálatlan négyalakos csoportképet, egy Végh rajzfüzetében fellelt vázlat alapján, Zsámbéky biztosan Végh Gyula nevéhez kötött („És mégis mozog a Föld...”). – Az egész kötetért elsősorban Zsámbéky Monikát illeti köszönet! Jó lenne, ha az ország minél több könyvtárába eljutna e szép kiállítású, tartalmas könyv.

A Végh-hagyaték az OSzK-ba, a képek, grafikák Szombathelyre (Képtár és Savaria Múzeum), a ritka könyvtár megmentett része Keszthelyre, a Helikon Múzeumba került. Természetesen az Iparművészeti Múzeumban található és ott kutathatók a Végh Gyula ottani működésére vonatkozó iratok.

Minden tanulmányhoz részletes német összefoglaló, a köszöntőhöz teljes fordítás járul. Sajtóhibák is vannak (a szövegszerkesztő speciális ördöge, ha a római számot a sor végén elváltasztja, a 67. old. közepén), de azok nem oly bántók, mint az értelemzavaróak: a tartalomjegyzék szerint az első tanulmány címe: Verebi Végh Gy. ifjúkori művei, ezzel szemben a tanulmány címe „Verebi Végh Gyula ifjúkori éve (1870–1906)” – ez a helyes, Bajzik Zsolt tanulmánya erről szól. Hasonló zavart kelt a 90. oldalon az utolsó előtti bekezdés Amália weimari nagyhercegnő képével kapcsolatban. Nem a hölgy személyének kiderítése, hanem a festő kilétének a kikutatása a jövő feladata.

Sajnáljuk és hiányoljuk, hogy éppen Végh könyvészeti munkásságáról nem született cikk a kötet számára. Talán nem sikerült vállalkozót találni, pedig a könyv szerkesztője is megjegyezte saját tanulmányában, hogy Végh Gyula „legnagyobb szerelme a szép könyvek és grafikák gyűjtése” volt. Jó lenne egy teljes Végh-bibliográfia is. A könyv beköszöntőjét Horváth Hilda, az Iparművészeti Múzeum Kisgyűjtemények osztályának vezetője írta. Ő szorgalmazta a Múzeumban az emléktábla állítását, amelyet az Iparművészeti Múzeum Baráti köre és cégek adományából sikerült megvalósítani. Ennyit legalább lelkünk megnyugtatására!

ROZSONDAI MARIANNE